

N:o 125.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående åtgärder till skyddande af naturminnesmärken å kronans mark samt afsättande af vissa nationalparker; gifven Stockholms slott den 17 mars 1909.

Under åberopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen

dels medgifva:

att ifråga om å kronans mark befintligt område eller naturföremål, som är af särskildt intresse för kännedomen om landets natur eller på grund af märkelig naturbeskaffenhet eljest synes böra för framtiden skyddas, Kungl. Maj:t må äga att, för så vidt kronans rätt angår, lämna tillstånd till detsammas fridlysning enligt hvad om fridlysning af naturminnesmärken kan varda stadgadt; dock att värdefullare område eller föremål härigenom icke må från tillgodogörande för kronans räkning afstängas; samt

att, utan hinder af hvad i allmänhet finnes stadgadt rörande förvaltningen af kronan tillhörig mark, de myndigheter, som därmed äga befattning, må, när sådant utan afsevärd uppoffring eller olägenhet för kronan finnes kunna äga rum, tillåta, att område eller föremål, som är att anse såsom naturminnesmärke, tillsvidare lämnas orubbadt eller genom lämpligt förbehåll vid arrendeupplåtelse undandrages arrendatorns förfogande;

dels ock, under förutsättning att det i nådig proposition af denna dag Riksdagen förelagda förslaget till lag om nationalparker varder af Riksdagen i hufvudsak antaget, besluta:

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 1 Saml. 1 Afd. 86 Häft.

att från nu gällande förvaltningsregler må undantagas och såsom nationalparker afsättas följande områden, med rätt för Kungl. Maj:t att i behöfliga fall bestämma de närmare gränserna, nämligen:

1. ett område af omkring femton kvadratmil å oafvittrad mark innefattande Stora Sjöfallet;

2. ett område af omkring nitton kvadratmil å oafvittrad mark innefattande Sarjekfjällen;

3. ett område af Abiskodalens nedre del utgörande omkring 5,000 hektar;

4. ett med urskog bevuxet område af lämplig omfattning inom Suorsa eller Rissa kronoparker i Tärendö revir;

5. ett omkring 200 hektar stort område med löfängsnatur å statens mark söder om fjället Peljekaisse i Arjepluogs revir;

6. den staten tillhöriga delen af Sonfjället i Härjeådalens revir eller lämplig del däraf;

7. ett med urskog bevuxet område om högst 20 hektar å Hamra kronopark i Västra Hälsinglands revir;

8. den till indragna kronofogdebostället Väringsö i Länna socken af Stockholms län hörande holmen Ängsön;

9. ett område af lämplig omfattning å Kilsbergens sluttning på Garphytte kronopark i Askersunds revir; och

10. lämpliga delar af Gottska Sandön;

att ifrågavarande områden icke vidare skola för kronans räkning tillgodogöras utan förvaltas i syfte, att desamma såsom profstycken på ursprunglig eller märklig natur måtte åt framtiden bevaras i hufvudsak orubbade; samt

att Kungl. Maj:t må äga att ifråga om dessa nationalparkers förvaltning meddela de närmare bestämmelser, som kunna finnas erforderliga.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Alfred Petersson.

*Utdrag af protokollet öfver jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17
mars 1909.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena TROLLE,
Statsråden: ALBERT PETERSSON,
ALFRED PETERSSON,
HEDERSTIERNA,
HAMMARSKJÖLD,
ROOS,
SWARTZ,
grefve HAMILTON,
MALM.

Departementschefen statsrådet Alfred Petersson anförde i underdånighet:

»I skrifvelse den 13 maj 1904 anhöll Riksdagen, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning angående de åtgärder, som borde vidtagas för att bereda skydd för vårt lands natur och naturminnesmärken, och yttrade Riksdagen därvid, bland annat, att då staten på de mest skilda ställen i vårt land ägde större eller mindre besittningar, kunde, enligt Riksdagens mening, här och där en plats, där sällsynta djur eller växter trufdes, ett egendomligt skogsbestånd, ett vattenfall, någon säregen geologisk bildning o. s. v. fridlysas för åverkan, så att

naturen där kunde lefva sitt eget ursprungliga lif, hvarjämte Riksdagen ifråga om lämpliga platser för dylika »nationalparker» hänvisade till åtskilliga bilagor, som fogats vid vederbörande utskotts utlåtande i ämnet.

Öfver nämnda riksdagsskrifvelse afgåfvos infordrade yttranden från vetenskapsakademien den 7 juni 1905 och från domänstyrelsen den 20 november samma år.

Därefter har jag enligt nådigt bemyndigande den 14 juni 1907 uppdragit åt tillkallade sakkunnige att biträda inom jordbruksdepartementet vid frågans vidare utredande.

Uti ett den 4 december 1907 afgifvet betänkande hafva dessa sakkunnige framlagt bl. a. dels *förslag till särskilda bestämmelser angående naturminnesmärken å statens jord* dels *förslag rörande afsättande af vissa områden till nationalparker*. Två andra af de sakkunnige afgifna förslag, nämligen dels förslag till lag angående naturminnesmärkens fredande, dels förslag till lag angående nationalparker hafva i något omarbetad form genom nådig proposition denna dag blifvit på föredragning af chefen för justitiedepartementet Riksdagen till antagande förelagda. Angående dessa två lagförslags förhållande till förstnämnda två framställningar får jag tillfälle att senare yttra mig.

Öfver omförmälta båda framställningar hafva underdåniga yttranden afgifvits dels af vetenskapsakademien dels ock af kammarkollegium och domänstyrelsen, hvilka vid sitt gemensamma yttrande i ämnet fogat infordrade utlåtanden från öfverståthållareämbetet och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande samt öfverjägmästarna i riket.»

Sedan föredraganden härefter redogjort för innehållet i nämnda framställningar samt däröfver afgifna yttranden, anförde föredraganden vidare.

*Framställning
om rätt för
Kungl. Maj:t
att medgifva
fridlysning af
naturminnes-
märke å kro-
nans jord.*

»Enligt det af mig omnämnda förslaget till lag angående naturminnesmärkens fredande hänföres under *naturminnesmärke* område eller till fastighet hörande naturföremål, som är af särskildt intresse för kändedomen om landets natur eller på grund af märklig naturbeskaffenhet eljes synes böra för framtiden skyddas' och lagförslaget afser att bereda möjlighet för sådana minnesmärkens fridlysande och bevarande för framtiden. Såsom villkor för en dylik fridlysning uppställer lagförslaget, att jordägaren därtill lämnat sitt samtycke. Förslaget innehåller emellertid icke någon bestämmelse, om hvilken myndighet, som skall anses behörig att å kronans vägnar lämna sådant tillstånd, när kronan är ägare till den jord, hvarå det till fridlysning

ifrågasatta minnesmärket är beläget. Denna fråga är nämligen icke någon lagfråga. En föreskrift i sådant syfte torde emellertid, om ock i annan form meddelad, få anses i hög grad behöflig. I detta afseende hafva de sakkunnige i sin förenämnda första framställning anført, hurusom en fridlysning af ett å kronans mark beläget naturminnesmärke komme att medföra ett undandragande från de förvaltningsregler, som konstitutionellt fölle under Riksdagens beslutanderätt. Med nuvarande lagstiftning skulle alltså hvarje fråga om fridlysning af ett naturminnesmärke å kronojord blifva en riksdagsfråga. Detta kunde dock hvarken vara behöfligt eller lämpligt. Genom fridlysningen undandrogen marken icke kronans äganderätt; och genom föreskriften, att aflysning kunde ske för att tillgodose företag af större nytta, kunde fridlysningen icke heller komma att i fall af någon större vikt utgöra hinder för markens ekonomiska disponerande. Det borde sålunda utan tvifvel kunna uppdragas åt Kungl. Maj:t att i förevarande afseende bestämma så, som lämpligt funnes. Möjligen kunde därvid ifrågasättas det förbehåll, att värdefullare områden eller föremål härigenom icke finge från tillgodogörande för kronans räkning afstängas. Denna gräns vore naturligen ganska sväfvande, men den torde dock erbjuda i hufvudsak den ledning, som erfordrades. I de allra flesta fall komme det helt visst att visa sig, att den afkastning kronan droge af ett område eller föremål, hvars afsättande till naturminnesmärke påyrkades, vore en ren obetydlighet. En areal af några hektar komme väl i de flesta fall att vara maximum, för hvad som kunde komma att för ändamålet begäras, och att genom afsättande af ett sådant område icke någon värdefullare egendom undandrogen kronans förfogande, torde i de fall, där området icke inneslöte några särskildt anmärkningsvärda nyttigheter, vara tydligt, likasom det å andra sidan vore klart, att t. ex. ett större vattenfall, äfven om det icke upptoge någon afsevärd areal, måste anses såsom värdefull egendom.

På grund häraf hafva de sakkunnige hemställt, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att medgifva:

att ifråga om å kronans mark befintligt område eller naturföremål, som är af särskildt intresse för kännedomen om landets natur eller på grund af märklig naturbeskaffenhet eljest synes böra för framtiden skyddas, Kungl. Maj:t må äga att, för så vidt kronans rätt angår, lämna tillstånd till detsammes fridlysning enligt hvad om fridlysning af naturminnesmärken kan varda stadgadt; dock att värdefullare områden eller föremål härigenom icke må från tillgodogörande för kronans räkning afstängas.

Emot hvad sålunda föreslagits hafva samtliga Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande med undantag af befallningshafvandena i Uppsala, Östergötlands, Gottlands, Hallands och Örebro län förklarar sig icke hafva något att erinra. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Uppsala, Östergötlands och Hallands län ifrågasätta, om befogenheten att å kronans vägnar medgifva fridlysning verkligen måste förbehållas Kungl. Maj:t och om den icke åtminstone i viss utsträckning kunde anförtros lägre förvaltningsmyndighet. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Gottlands län finner den ofvan berörda bestämmelsen om viss inskränkning i Eders Kungl. Maj:ts befogenhet att medgifva fridlysning af naturminnesmärken å kronans jord vara affattad i så sväfvande ordalag, att den knappast kan vara af någon nytta. Eders Kungl. Maj:t befallningshafvande i Örebro län anmärker, att det synes som om fog saknades för nämnda inskränkning i Kungl. Maj:ts beslutanderätt, då det torde tillkomma staten i första rummet att föregå de enskilda med godt exempel i afseende å naturminnesmärkens bevarande. I öfrigt hafva nämnda Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande icke haft något mot förslaget att anmärka.

Kammarkollegium och domänstyrelsen hafva i fråga om förvarande förslag anført, att befogenheten att medgifva fridlysning nog med trygghet kunde i viss utsträckning anförtros vissa lägre förvaltningsmyndigheter, men då det ej torde vara möjligt att uppdraga säkra gränser emellan Kungl. Maj:ts och de förvaltande myndigheternas befogenhetsområden i detta afseende, syntes de framställda anmärkningarne härutinnan ej böra föranleda till ändring i förslaget. I öfrigt hafva ämbetsverken icke haft något att anföra beträffande detta förslag.

På grund af hvad sålunda förekommit finner jag mig böra tillstyrka nådigt bifall till hvad de sakkunnige i ämnet föreslagit, så mycket mera som genom ett ytterligare i samma framställning afgifvet förslag vissa enklare former synas vara funna, under hvilka verksamt skydd äfven utan egentlig fridlysning läser kunna beredas åtminstone en hel del af de naturminnesmärken, som finnas å kronans jord.

Framställning om rätt för förvaltande myndigheter att tillävidare skydda naturminnesmärken å kronans jord.

I den del af framställningen jag sålunda åsyftar hafva de sakkunnige anført hurusom, då det gällde kronans egendom kunde ifrågasättas, om icke åtskilligt kunde och borde göras för att, utan egentlig fridlysning, åt framtiden bevara de märkligare naturföremål, som där kunde finnas. Då, såsom förhållandet vore med kronojord, man icke hade att vänta, att jorden skulle öfvergå till annan ägare, samt naturföremålet vore

sådant, att det tillräckligt skyddades genom lagens straff för åverkan, behöfdes icke någon fridlysning utan blott ett beslut från kronans sida, att föremålet skulle sparas och icke efter vanliga hushållningsregler tillgodogöras för kronans räkning. Vore föremålet mera betydande, kunde det väl af flera skäl vara lämpligt, att detta beslut publicerades såsom ett fridlysningsbeslut, hvilket jämväl medförde en skärpning af straffet för åverkan, men där föremålet icke hade något afsevärdt ekonomiskt värde, torde de förvaltande myndigheterna kunna berättigas att i nämnda syfte göra *mindre afvikelser från eljest föreskrifna hushållningsregler*, såsom t. ex. att vid afverkning ett eller annat märkligare träd, som eljest borde afverkas, tillsvidare lämnades stående, att vid utarrendering förbehåll gjordes, som mot eljest tillåtna åtgärder från arrendatorns sida skyddade en eller annan naturmärkvärdighet eller dylikt.

I öfverensstämmelse med hvad sålunda anförts hafva de sakkunnige hemställt, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att medgifva

att utan hinder af hvad i allmänhet finnes stadgadt rörande förvaltningen af kronan tillhörig mark, de myndigheter, som därmed äga befattning, må, när sådant utan afsevärd uppföring eller olägenhet för kronan finnes kunna äga rum, tillåta, att område eller föremål, som är att anse såsom naturminnesmärke, tillsvidare lämnas orubbadt eller genom lämpligt förbehåll vid arrendeupplåtelse undandrages arrendatorns förfogande.

Mot detta förslag har icke någon af de hörda myndigheterna haft något att anmärka, och finner äfven jag mig böra tillstyrka detsamma.

Ehuru den bestämning förenämnda lagförslag gifvit åt begreppet »naturminnesmärke» icke innebär någon storleksgräns och den procedur, som stadgats ifråga om naturminnesmärkens fridlysning utan tvifvel skulle kunna, om ock med någon omgång, tillämpas äfven å omfattande områden, har nämnda lagförslag väsentligen afpassats med hänsyn till den förutsättningen, att i regel endast jämförelsevis mindre områden och bestämda särskildt skarpt framträdande naturföremål kunde förväntas blifva till fridlysning af rättsägarne upplåtna.

Emellertid har under den offentliga diskussion, som ägt rum i naturskyddsfrågan, och uti de af myndigheterna i ämnet afgifna yttranden från flera håll framhållits, att det vore önskligt, att *af kronans mark* vissa större områden afsattes, där naturlifvet finge utveckla sig

Framställning om af-sättande af vissa nationalparker.
a) Förvaltningsgrunder.

alldeles ostördt af inverkan från kulturen. Man har också funnit, att i vissa trakter af vårt land naturminnesmärken af olika slag finnas å kronans mark så hopade, att deras fridlysning bekvämligast kan ske genom att på en gång fridlysa ett sammanhängande större område. För att icke göra afsättandet af dylika områden omständligare än nödigt har man ansett önskligt, att vid sidan af det allmänna förfarandet vid fridlysning af naturminnesmärken medgifves ett förenkladt förfarande, som kan användas, när det gäller att för framtiden skydda dylika större områden af kronans mark. Då de naturminnesmärken, som skulle vara föremålet för denna särskilda behandling, syntes böra på något särskildt sätt betecknas, har man för dem föreslagit benämningen *nationalparker*.

Ett afsättande af en nationalpark förutsätter åtgärder i tre särskilda afseenden.

För det första måste, då det till nationalpark afsedda området förutsättes tillhöra kronan, detta område undantagas från nu gällande förvaltningsregler och för framtiden lämnas orördt, d. v. s. icke vidare tillgodogöras för kronans räkning.

Vidare måste detta område fridlysas mot allt intrång, hvilket har till följd, att åtskilligt, som nu är tillåtet enskilda, måste för framtiden inom området förbjudas.

Slutligen är det nödvändigt att vissa förvaltningsföreskrifter lämnas. Parken måste nämligen på något sätt bevakas. Den kan vidare behöfva skyddas mot förstöring t. ex. genom allt för stark utveckling af skadlig djurart, växtsjukdom och dylikt. För att uppfylla sitt ändamål att vara ett naturvetenskapligt studiematerial, måste i vetenskapligt syfte vissa handlingar där tillåtas, som för den stora allmänheten böra vara förbjudna, men någon myndighet måste först pröfva, att i det särskilda fallet vetenskapligt syfte verkligen föreligger. En nationalpark är vidare äfven ett fosterländskt åskådningsmaterial. Det ligger i en nationalparks karaktär att locka till sig skaror af besökande, och för den händelse parken är vidsträckt och ligger i en ödemark kan det blifva af nöden att inom densamma vidtagas åtgärder för resandes fortskaffande och härbärgerande o. s. v. Förvaltningsföreskrifter i dessa riktningar komma i många fall att innebära undantag antingen från regeln att området icke skall på något sätt tillgodogöras eller från förbudet mot naturlifvet kränkande intrång.

Det af de sakkunnige afgifna förslaget afsåg att i en lag sammanföra de hufvudsakliga bestämmelser, som erfordrades i samtliga tre

nu angifna afseenden. I och med det, att ett kronan tillhörigt område enligt Riksdagens beslut afsatts till nationalpark, skulle på grund af lagens innehåll vara klart, hvad beträffande nationalparken skulle gälla såväl i förvaltnings- som fridlysningsafseende.

Af skäl, som anförts vid föredragningen af det omarbetade förslaget till lag angående nationalparker har vid omarbetningen lagens räckvidd betydligt begränsats. Förslaget inskränker sig numera till att stadga allenast hvad ett områdes afsättande till nationalpark innebär i *fridlysningsafseende*, samt medger Kungl. Maj:t att i reglemente för hvarje särskild nationalpark föreskrifva de undantag från fridlysningsbestämmelserna, som visa sig erforderliga för att kunna i ofvan antydda riktningar ändamålsenligt förvalta parken. Hvad områdes afsättande till nationalpark innebär i *förvaltningsafseende* är genom lagen lämnadt oafgjordt.

Om Eders Kungl. Maj:t, såsom jag nu går att hemställa, tacktes föreslå Riksdagen, att vissa områden må till nationalparker afsättas, måste af ofvan antydd anledning i sammanhang därmed begäras, att Riksdagen må medgifva, att dessa områden undantagas från nu gällande förvaltningsregler och icke vidare skola för kronans räkning tillgodogöras utan förvaltas i syfte, att desamma såsom profstycken på ursprunglig eller märklig natur må åt framtiden bevaras i hufvudsak orubbade, samt att Kungl. Maj:t må äga att ifråga om förvaltningen meddela de närmare bestämmelser, som kunna finnas erforderliga.

Jag öfvergår nu till frågan, hvilka särskilda områden i första rummet böra ifrågakomma att afsättas till nationalparker. I detta afseende hafva de sakkunnige föreslagit åtskilliga platser i skilda delar af landet. Beträffande dessa hafva de sakkunnige till en början anført, hurusom de för egen del visserligen icke haft tillfälle att genom besök å de särskilda ifrågasatta platserna öfvertyga sig om deras naturbeskaffenhet och lämplighet till nationalparker. Men åtskillig utredning förelåge genom de af vetenskapsakademien och domänstyrelsen i frågan afgifna utlåtanden samt de upplysningar, som till akademien och domänstyrelsen afgifvits af åtskilliga Ortsmyndigheter. De sakkunniges uppgift hade tillsvidare i denna del af ämnet varit att sammanställa de uppgifter, som sålunda lämnats, och de hade i åtskilliga fall funnit det kunna anses ådagalagdt, såväl att de föreslagna platserna vore väl förtjänta att skyddas som ock att detta kunde ske utan någon

b) Förslag
å särskilda
områden.

större uppoffring från kronans sida. Det syntes därför, som om redan nu Riksdagens samtycke skulle kunna utverkas därtill, att vissa af de föreslagna områdena skulle få afsättas till nationalparker med rätt för Kungl. Maj:t att inom vissa maximimått bestämma de närmare gränserna. En fullständig afsyning och värdering af de föreslagna områdena på förhand skulle i anseende till dessas afskilda läge föranleda afsevärda kostnader, som vore bortkastade, därest nådig proposition i nationalparksfrågan icke blefve af Riksdagen antagen. Ett medgifvande af Riksdagen i nämnda hänseende syntes emellertid — trots utredningens knapphet — så mycket mera kunna förväntas, som ett områdes afsättande till nationalpark naturligen icke hindrade statsmakterna att när som helst afkläda det denna egenskap och ställa det under samma förvaltning som annan kronans egendom.

De af de sakkunnige till nationalparker föreslagna områdena, i afseende å hvilkas läge jag får hänvisa till åtskilliga kartor, som jag låtit för ändamålet upprätta och som torde få biläggas protokollet, hafva samtliga af vetenskapsakademien förklarats vara synnerligen beaktansvärda och välförtjänta att såsom nationalparker bevaras. Dessa områden äro följande:

1. *Område inom Lapplands fjälltrakter i Norrbottens län.*

Sedan gammalt är, enligt hvad de sakkunnige yttra, trakten kring Stora Sjöfallet känd såsom ett af de naturskönaste områdena af vårt land. Själftva fallet anses såsom ett af de märkligaste i Europa. Att nejden därjämte är en af de af kulturen minst berörda framgår bl. a. däraf, att björnen där förekommer mindre sällsynt än på något annat ställe i Sverige.

Att området skulle afsättas till nationalpark har i en skrifvelse till den kommitté vetenskapsakademien tillsatt för att förbereda dess förut omförmälta första utlåtande i naturskyddsfrågan föreslagits af dåvarande direktören vid skogsinstitutet G. Holmerz, som därom yttrar:

»Området ifråga ligger — — å oafvittrad kronomark. Inom detsamma finnes såväl skogbeväxt mark som kalfjäll och bland de senare ett, Akkavare, tämligen lätt tillgängligt med flera jöklar. Trakten nedanför fallet ligger kring bägge sidorna af Lanatjokk; synnerligen norra sidan är beväxt med tämligen grof tallskog (fjällskog) som ungefär en mil nedanför fallet, där sjön böjer af mot norr och får skydd för fjällvinden, blir frodig och växtlig samt föryngrar sig lätt. Skogen kring Lanatjokk och öfre delen af Långas ligger så nära fjällen, att någon afverkning i densamma icke bör äga rum utan lämnas orörd till skydd mot fjällvindarne. Träden inom det ifrågasatta skyddsområdet

ha således icke något direkt ekonomiskt värde och detsamma torde äfven gälla vattenfallet och andra härligheter inom området, hvarför det icke, trots områdets storlek, torde möta några svårigheter att få det förklaradt för nationalpark och i och med detsamma få det fredadt för jakt och all slags åverkan.»

Nämnda kommitté upptog detta område bland dem, som »på goda grunder syntes kunna anbefallas till offentliga skyddsåtgärder» samt beskref det af Holmerz afsedda området på följande sätt:

»Ett omkring 15 kvadratmil stort, i nordvästlig riktning utsträckt område kring Stora Sjöfallet, hvars gränser skulle förlöpa på följande sätt: från Autajaure mot sydost längs vattendraget öfver Teusajaure och Kakirjaure till Satisjaures södra strand mellan Parokvarais och Juovapokvarais, därifrån mot väster öfver Tsåkesluokte till Petsaures södra ände; mot nordväst till Rissajaure och därifrån, följande dalen, till Letsijaure, vidare mot nordväst följande dalgångarne öfver Tjäuraure och Gasajaure till Vardojaure, därifrån längs dalgången till Kåtjasjaures östra ände, sedan mot nordost längs älven till Loukanjarka jaure och längs dennas västra strand till sjöns nordspets samt längs dalsänkningarna till Autajaure. Dessa gränser äro nästan allestädes naturliga, bildade af vattendrag.

Ifrågavarande område omfattar barrskog och björkskog, höga fjäll, jöklar, brusande forsar och fall, sjöar och myrar, och kan följaktligen sägas motsvara alla fordringar på en verkligt storslagen *nationalpark*.»

Därjämte föreslogo kommittéerade, att inom detta område äfven björnen skulle vara fridlyst. Kommitténs uttalande upptog vetenskapsakademien såsom sitt eget.

I anledning af detta förslag yttrade öfverjägmästaren Nils Sjöberg uti ett af domänstyrelsen infordradt utlåtande följande:

»Området intager en totalareal af ungefär 15,65 kvadratmil — — dess betydelse ur synpunkten af statens skogsintresse har ringa eller intet värde. De vidder, som utefter älfdalarna och i skydd af fjällen bära skog, kunna ej tänkas ägnade för skogsbruk, åtminstone under långliga tider, särskildt då de långa afstånden, terrängen och de af forsar och fall uppfyllda vattendragen göra all timmerutdrifning omöjlig, äfven om skogens beskaffenhet och slutenhet varit helt andra och bättre än som är förhållandet. Hvad åter angår värdet af den härinom befintliga vattenkraften, om den kan utnyttjas, och till äfventyrs förekommande malmtillgångar, saknar jag hvarje förutsättning att därom framställa någon ens approximativ beräkning eller tillåta mig något som helst yttrande eller antydning. — Vid en vistelse under fjorton dagar i dessa trakter för omkring 10 år sedan påträffade jag visserligen en del lokaler med barrskog, i allmänhet illa åtgångna genom utfällning för löftäkt och fläckvis af eld, men utan duglig timmerskog eller egentlig tillväxtskog. Det enda ställe, förseet med äldre skog — ehuru kort, mossväxt och grenig — var ett smalt bälte utefter Vietasjokk, som från Satisjaure utfaller i Stora Lule älf strax SO om Stora Sjöfallet, samt bland andra några strandremsor utefter sistnämnda stora sjö. På förstnämnda ställe har, trots protester härifrån, genom särskild afvittringsåtgärd anlagts ett nybygge Rosendal n:o 1 samt tillerkänts greffe von Rosen (K. B. utslag den $\frac{6}{5}$ 1898) således betydligt ofvan den gränsdemarkationslinjen, där dylik anläggning är tillåten. Huruvida detta nybygge genom försummade odlings- eller byggnadsskyldigheter eller annan vanhäfd återfallit till kronan är mig obekant. Arealen å detta till enskild afträdde

område — det enda inom hela naturkomplexet — utgör inägor 525,23, duglig skogsmark 4,000 och impediment 1,700,38 kvadratref eller tillsammans 6,225,61 kvadratref eller 548,78 hektar. Några andra områden af enskild natur finnas mig veterligen icke heller angränsande föreslagna natur- eller nationalparken utan omgifves den på alla sidor af kronomark, enär allmänna afvittringen ej sträckt sig så högt upp i fjällregionen.»

På grund af hvad sålunda förekommit hemställde domänstyrelsen, att ifrågavarande område måtte göras till föremål för närmare undersökning på stället angående dess lämplighet för det ifrågasatta ändamålet och för dess eventuella begränsning i sådant syfte.

De sakkunnige hafva beträffande det ifrågavarande området yttrat, hurusom det syntes klart framgå af alla upplysningar, som kunnat erhållas, att det synnerligen väl lämpade sig till nationalpark och att det kunde därtill afsättas utan någon nämnvärd uppoffring för kronan. Hvad som däremot syntes kunna vara föremål för tvekan, vore, huruvida den begränsning af området, som föreslagits, vore den lyckligaste. Såsom ett profstycke på den lappländska sjö- och fjällnaturen vore detta område utan tvifvel både representativt och tillräckligt. Men åtskilliga synpunkter syntes föranleda, att ett utflyttande af gränserna med fog skulle kunna ifrågasättas. I omedelbar fortsättning med det föreslagna området utbredde sig söderut det intressanta *Sarjekmassivet*, hvilket såsom alplandskap utmärkte sig för en vida storslagnare natur än Sjöfallsområdet. I närliggande dalgångar funnes ett ovanligt rikt djur- och växtlif. Och slutligen vore detta område genom professor A. Hambergs och hans medarbetares mångåriga undersökningar, för hvilkas bearbetande lämnats frikostigt statsanslag, från naturvetenskaplig synpunkt säkerligen mera känt än något annat område af motsvarande storlek inom Lappland. Med denna utmärkta utgångspunkt måste studiet af denna trakt, om naturen där lämnades att ostördt utveckla sig af sig själf, blifva särskildt lärorik. Från naturvetenskaplig synpunkt vore det alltså utan tvifvel önskligt, att äfven detta område, hvilket lika litet som Sjöfallsområdet i sitt nuvarande skick vore af något ekonomiskt värde, kunde infogas i nationalparksområdet. Vid undersökningen af frågan om förevarande nationalparks lämpligaste omfattning, torde man ej heller böra förbise turisttrafiksynpunkten. Hela det område, som utsträckte sig mellan riksgränsen i väster, Torneträsk i norr, en linje dragen från denna sjös östra ände till Aktsek i öster och den genom sistnämnda punkt löpande breddgraden i söder vore och ännu mer komme att blifva vårt förnämsta turistområde. Om den norrländska inlandsbanan komme till stånd, bringades detta område åtskilliga dagsresor närmare den öfriga världen. Det

kunde uppsökas af äfven bekvämare turister, och resorna där komma att ställa sig betydligt billigare än nu, då de måste företagas med vidlyftig utrustning och dyrbara bärare. För den europeiske turisten komme detta område att erbjuda mycket nytt samt, hvad som eljest svåriligen i Europa stode att uppleta, en jungfrulig natur af storslagen skönhet. Med kännedom om, hur redan nu af jakt och fiske intresserade utländska turister letade sig till detta område för att kostnadsfritt få ägna sig åt en sport, för hvilken de på de flesta andra ställen finge erlägga dryga afgifter och arrenden, kunde man, om nämnda järnväg blefve en verklighet, vänta sig en öfversvämning af turister, som särskildt gent emot naturen komme att visa sig föga hänsynsfulla. I själfva turisttrafiken låge naturligen intet ondt, men på grund af de vidsträckta rättigheter gent emot naturen, som dels vår lagstiftning medgäfve hvem som helst i dessa trakter, dels särskildt utlänningarne, om de icke behörigen öfvervakades, komme att taga sig, kunde turisttrafiken blifva en olägenhet. Då staten nu ägde så godt som hela detta område, kunde på allvar sättas i fråga, om icke staten genom att göra det i sin helhet eller åtminstone i sin hufvudsakliga del till en nationalpark, borde i tid skaffa sig ett medel att ordna turisttrafiken, undanröjda dess olägenheter och afvinna densamma dess obestridda ekonomiska fördelar. Den lifliga turistfrekvens, som kommit den nyanlagda turiststationen vid Abisko till del redan de första åren efter dess anläggande, gäfvade tydligt vid handen, att den lappländska naturen verkligen ägde stora lockelser för turistvärlden, och man torde icke öfverdrifva, om man påstode, att genom lämpliga anordningar från statens sida för turisttrafikens ordnande och, där så funnes lämpligt, dess försiktiga beskattande, staten skulle kunna afvinna dessa obygder en inkomst vida öfverstigande hvad hittills af dem kunnat beräknas samt dessutom tillföra inlandsbanan en afsevärd trafikintäkt. För områdets fortfarande tillgodogörande på detta sätt fordrades emellertid, att områdets förnämsta dragningskraft, dess ostörda natur, vidmakthölles. Alla dessa i hvarandra gripande önskemål skulle kunna förverkligas, om trakten afsattes till nationalpark. Om hela ifrågavarande område torde kunna sägas detsamma som om Sjöfallsområdet, att det både vore af mycket ringa ekonomiskt värde och att det i ovanligt inskränkt omfattning vore besväradt af existerande enskilda rättigheter. De sakkunnige anmärkte jämväl, hurusom för den händelse nationalparken utsträcktes på sätt sålunda föreslagits, densamma komme att omfatta jämväl ett område, som på förslag af d:r F. Svenonius upptagits på vetenskapsakademiens lista öfver områden lämpliga till

nationalparker nämligen *Abiskodalens nedre del*. Beträffande detta område hafva de sakkunnige anført, hurusom nämnda dal sträckte sig från Torne träsk i sydvästlig riktning upp mot fjällen. Marken utgjorde oafvittrad kronomark och det afsedda området ägde en areal af 4,620 hektar. Det vore beläget 7—8 mil från närmaste kronopark och vore till större delen bevuxet med fjällbjörk samt nedom Abiskojaure med enstaka tallar. Med hänsyn till dess nordliga läge vore området enligt af revirförvaltaren lämnad uppgift af mindre betydelse för skogsbörd. Inom området funnes den af svenska turistföreningen anlagda, lifligt besökta turiststationen i närheten af järnvägsstationen Abisko. Särskilda skäl till detta områdes afsättande såsom nationalpark torde vara, att det utgjorde icke blott en typisk fjälldal med rik växtlighet, särskildt utmärkt genom några af vår nordligaste floras sällsyntaste representanter, utan också en af de vackraste trakterna vid riksgränsbanan; att områdets läge gjorde det särskildt lämpligt till studiefält för den närbelägna naturvetenskapliga stationen vid Vassijaure; samt att det visat sig, att vissa faror hotade naturlifvet i trakten genom de talrika turisternas närvaro. Domänstyrelsen förklarade beträffande detta område, som styrelsen ansåg vara af ringa ekonomiskt värde, att det kunde utan föregående undersökning på stället för ändamålet afsättas.

På grund af hvad sålunda förekommit hemställde de sakkunnige, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att medgifva, att såsom nationalpark finge afsättas hvad af kronan tillhörig eller oafvittrad mark söder om Torneträsk och väster om en mellan nämnda sjös östra ända och Aktsek dragen linje af Kungl. Maj:t pröfvades för ändamålet lämpligt eller, om detta icke bifölles, att såsom nationalparker måtte afsättas med rätt för Kungl. Maj:t att närmare bestämma gränserna ett område af omkring 15 kvadratmil innefattande Stora Sjöfallet, ett område innefattande Sarjekfjällen med deras närmaste omgifningar samt ett område af Abiskodalens nedre del utgörande omkring 5,000 hektar.

I sitt yttrande öfver de sakkunniges förslag förklarar sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län biträda detta med särskildt framhållande af önskvärdheten däraf, att hela det föreslagna området söder om Torne träsk och väster om en mellan nämnda sjös östra ända och Aktsek dragen linje afsattes till nationalpark.

Jägmästaren i Storbackens revir, inom hvilket ifrågavarande område till största delen är beläget, har i yttrande öfver de sakkunniges förslag anført, att då inom det föreslagna området vid Stora Sjöfallet

förekommande skog vore af fjälltyp med dålig föryngring och i öfrigt på grund af sin växtform af föga värde såsom gagnvirke, syntes områdets reserverande ej vara af någon som helst direkt ekonomisk betydelse för statsverket. Mot de föreslagna gränserna hade revirförvaltaren i hufvudsak intet att erinra. Möjligen skulle dock sydöstra gränsen böra flyttas något åt väster så att den komme att gå öfver Parokvarats till västra ändan af Tsåkesluokta, då därstädes skogen till följd af det skyddande läget finge en ganska god växtlighet och föryngring. I detta yttrande upplyser revirförvaltaren jämväl, att inom ifrågavarande område finnes upplåtet utom förut omnämnda nybygget Rosendal n:o 1 jämväl nybygget ^{5/64} mantal Sjöfallet n:o 1, hvilket dock saknade åbyggnader och om hvars innehafvare upplysning icke hos Konungens befallningshafvande kunnat erhållas.

Öfverjägmästaren i Luleå distrikt H. V. Rosenberg har i anledning af de sakkunniges förslag yttrat, att det föreslagna området vid Stora Sjöfallet, oaktadt till arealen ofantligt vidsträckt, vore snart sagdt betydelselöst för annat än nu afsedt ändamål, ty belägenheten ofvan afverknings- och flottningsgränsen gjorde det samma oåtkomligt för utnyttjande af dess sporadiska, ytterst ringa och till timmerkvaliteten nästan odugliga skogstillgång, hvadan ifrågasatta föreningen af denna trakt med i söder angränsande s. k. Sarjekmassivet icke torde föranleda någon olägenhet ur skogsintressets synpunkt. Med afseende på sydöstra gränsen instämde öfverjägmästaren med revirförvaltaren. Abiskoområdet vore fullt lika med förra trakten och funnes således ingen anledning till ändring i härför föreslagen begränsning.

Kammarkollegium och domänstyrelsen hafva förklarat sig mot de sakkunniges förslag i denna del böra erinra allenast, att det syntes ämbetsverken öfverflödigt att åt den föreslagna naturparken vid Stora Sjöfallet gifva en sådan utsträckning, att den komme att omfatta hela trakten mellan Torneträsk och Aktsek, hvarigenom den komme att innesluta inemot hälften af Norrbottens läns inre lappmarker. Däremot syntes intet vara att anmärka däremot, att jämte Abiskodalen och lämpligt område vid Stora Sjöfallet till naturpark afsattes ett område innefattande Sarjekmassivet med dess närmaste omgifningar.

Den af ämbetsverken sålunda uttalade mening finner jag mig böra biträda. Beträffande särskildt området kring Sarjekfjällen bör nämnas, att enligt meddelande från professor Hamberg den areal, som synes böra afsättas till nationalpark utgör omkring 19 kvadratmil med det ungefärliga läge, som utvisas af en bland de förut omnämnda kartorna.

2. *Urskogsområde inom Suorsa eller Rissa kronoparker i Norrbottens län.*

Den i det föregående föreslagna nationalparken har icke att uppvisa något egentligt skogsområde, än mindre något verkligt »urskogsområde». Att få ett sådant afsatt å lämplig plats inom Lappland samt för framtiden fredadt för afverkning, skulle emellertid såsom de sakkunnige anmärkt vara af stort intresse. Endast på sådant sätt kan nämligen tillfälle gifvas att på vetenskapligt och exakt sätt studera en lapplandsskogs normala utveckling med dess bildning af växtformationer af olika slag och olika sammansättning efter lokala förhållanden samt denna ostörda växtlighets inverkan på jordmånen, myllbildning, vittring af berggrunden, bevarande af fuktigheten i jorden eller dess stegrande till försumpning med mera dylika förhållanden, allt frågor af både vetenskaplig och praktisk betydelse. Såsom för ändamålet lämpligt område hafva de sakkunnige föreslagit något område inom Suorsa eller Rissa kronoparker i Tärendö revir, sedan revirförvaltaren jägmästaren K. A. Westerberg därom lämnat följande medelande:

»Å Suorsa kronopark med en sammanlagd areal af 6,867,20 hektar har mig veterligt, då densamma är belägen ganska långt från flottbart vattendrag, icke några afverkningar egentligen förekommit utan torde de »yxhugg» som där möjligen finnas, härröra sig från kringströfvande lappar, som för sitt eget behof huggit något träd. Vägar eller stigar äro mycket sällsynta inom denna kronopark, då den sällan besökes. Samma är förhållandet inom vissa delar af Block III inom Rissa kronopark nämligen uppåt Narkåns källor såsom å skogslandet Pounavaaro m. fl., och torde arealen af dessa land nog uppgå till några tusen hektar. Ifrågavarande kronoparkstrakter äro genom oländiga markförhållanden rätt svårtillgängliga. Som ofvannämnda skogstrakter hafva en ganska mager jordmån, torde några egentliga jätteträd ej där finnas.»

Huru stor areal, som på ifrågavarande plats lämpligen bör afsättas till nationalpark, hafva de sakkunnige ansett icke utan undersökning å platsen kunna ens tillnärmelsevis bestämmas, hvadan de föreslagit allenast att ett med urskog bevuxet område af lämplig omfattning måtte på någondera af dessa kronoparker för sådant ändamål afsättas.

I anledning af detta förslag har öfverjägmästaren i Luleå distrikt H. V. Rosenberg meddelat, att ifrågavarande kronoparker icke inrymma så obetydligt af huggfärdig timmerskog. Ensamt block III af Rissa kronopark — den för afsättning till nationalpark lämpligaste delen — lämnade enligt verkställd uppskattning i årsafkastning omkring 6,800

timmerträd och äfven från kronoparken Suorsa kunde påräknas ej så ringa årligt virkesuttag. Båda kronotrakterna hade dock ett i förhållande till flottleder ogynnsamt läge, och då stora kostnader tarfvades för reglering af de därifrån ledande vattendragen, vore virkesvärdet på ståndorten skäligen obetydligt. Under alla händelser borde ej större areal afskiljas och afsättas för nationalpark än där skogen icke med fördel nu eller under närmaste decenniet kunde afyttras.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län har tillstyrkt de sakkunniges förslag och kammarkollegium samt domänstyrelsen hafva förklarat sig däremot icke hafva något att erinra.

3. *Löfängar söder om fjället Peljekaisse i Norrbottens län.*

Såsom de sakkunnige anmärkt, kunde det vara af intresse att såsom ett motstycke till det i det föregående omnämnda urskogsområdet med barrträdsvegetation bevara ett område med orörd löfängsnatur i nordligaste Sverige.

Ett sådant föreslogs af jägmästaren i Arjepluogs revir G. Tjäder i skrifvelse till vetenskapsakademiens naturskyddskommitté.

Detta område som är beläget omkring 2 mil väster om Hornavan, ansågs af revirförvaltaren i areal utgöra omkring 200 hektar samt äga ett värde af omkring 1,000 kronor. Revirförvaltaren meddelade därom vidare:

»Belägenheten är söder om fjället Peljekaisse (1,100 meter högt ungefär), af hvilket dessa löfskogar skyddas mot nordliga och nordvästliga vindar. Höjden öfver hafvet är ungefär 600 meter. Björkarne hafva här en höjd af 8 à 10 meter och en brösthöjdsdiameter af 20 à 30 centimeter. Växtformen påminner om våra vanliga fruktträd. Marken i dessa löfängar är betäckt af en ganska ymnig örtvegetation. Trakten återfinnes på generalstabens karta, bladet Löfmock och tillhör staten. Dessa björkskogar äro orörda af människohand. Endast någon flyttande nomad har här huggit några enstaka träd till bränsle och risbädd i kåtan.»

Områdets afsättande till nationalpark tillstyrktes af vetenskapsakademiens naturskyddskommitté; och domänstyrelsen, som ansåg, att området vore af ringa ekonomiskt värde, förklarade, att detsamma torde kunna utan föregående undersökning på stället för ifrågavarande ändamål afsättas.

På grund af hvad sålunda förekommit hemställde de sakkunnige, att till nationalpark måtte upplåtas ett omkring 200 hektar stort om-

råde med löfängsnatur å statens mark söder om fjället Peljekaisse i Arjepluogs revir med rätt för Kungl. Maj:t att närmare bestämma gränserna.

I sina yttranden öfver de sakkunniges förslag i denna del har Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län tillstyrkt detsamma samt kammarkollegium och domänstyrelsen funnit sig därvid icke hafva något att erinra.

4. *Den kronan tillhöriga andelen af Sonfjället i Härjeådalens revir och Jämtlands län.*

I den förberedande utredning af naturskyddsfrågan, som verkställdes af vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, omnämnde denna, att det vore önskligt, att i de södra fjälltrakterna något eller några områden, dit lapparne med sina renar ännu icke utbredt sig, afsattes till nationalpark. Något visst förslag i detta afseende ansåg sig kommittén dock icke kunna afgifva.

Med anledning häraf föreslog domänstyrelsen, att den kronan tillhörande delen af Sonfjället i Hede socken, hvilket fjäll hittills icke torde ha varit besökt af renar och hvilket på grund af sitt isolerade läge torde för framtiden utan svårighet kunna skyddas mot renar och betes kreatur, måtte såsom naturskyddsområde få afskiljas och fredas.

Angående ifrågavarande område meddelade revirförvaltaren, jägmästaren L. Fr. Molander, att af det egentliga Sonfjället cirka 1,900 hektar upptoges af kronopark, hvaraf cirka 900 hektar kalt fjäll och 1,000 hektar beväxt med mer eller mindre fjällaktig skog, och tillades följande:

»Med ett pris per hektar af en krona för den kala marken skulle den representera ett värde af cirka 900 kronor. Förutom af kronopark upptages äfven cirka 2,000 hektar af Hede prästbord, nämligen cirka 1,500 kalt fjäll och 500 hektar beväxt med fjällskog. Enligt förestående beräkning skulle nämnde till prästbordet hörande kala fjällmark kunna värderas till 1,500 kronor. Hvad den skogbeväxta delen af fjället beträffar så kan något värde svårigen åsättas densamma utan föregående besiktning, allrahelst som kronoparken ej är till ordnad hushållning indelad. De här angifna siffrorna för de olika slag af mark tillhörande såväl kronoparken som Hede prästbord äro mycket approximativa, då ej ens i länets landtmäterikontor finnes någon karta, som upptager hvad som egentligen räknas såsom Sonfjället.»

Rörande detta område yttrade de sakkunnige, att framställningen syntes vara värd allt beaktande samt att särskildt för framtida jämförelser mellan våra nordligare och sydligare fjällområden torde vara

af vikt att i tid försäkra sig om bevarandet af ett lämpligt studieområde i södra delarna af våra fjälltrakter. På grund häraf föreslogo de sakkunnige, att till nationalpark måtte afsättas den staten tillhöriga delen af Sonfjället.

I yttrande öfver detta förslag har öfverjägmästaren uti Mellersta Norrlands distrikt E. F. Groth anført följande. Genom kungl. brefvet den 18 mars 1887 blefvo vissa områden af utmarken till byarne Långö, Hede kyrkby och Viken inom Hede socken i Jämtlands län inköpta till kronopark. I sydvästligaste delen af det från Hede kyrkby inköpta Östra skiftet vore Sonfjället beläget. Detta fjäll torde på anförda skäl vara mycket lämpligt att afsätta till nationalpark, synnerligast som renar icke brukade vistas därstädes. Huru stor del af kronoparken, som för ändamålet borde afsättas, torde vara svårt att utan föregående närmare undersökning bestämma, dock ansåge sig öfverjägmästaren böra föreslå, att sydvästliga delen af Östra skiftet af Hede kronopark, där Sonfjället vore beläget, afsattes till en linje dragen från rågångsknäet vid Ryvålen till en punkt å nordvästra rågången c:a 4,000 meter från sydvästra hörnet. Därigenom skulle erhållas en fyrsidig figur med en areal af c:a 1,100 har, hvarinom marken till största delen utgjordes af kalfjäll. Då kronans likasom öfriga delägares mark i de laga skiftade byområdena icke vore särskildt inhägnad, förekomme där samfällt bete för hemdjur från byarna, och vore fåbodar, de s. k. Nybodarna, belägna i närheten af Sonfjället dock ej på kronans mark, men ej långt väster därom. För att kunna freda det område, som skulle till nationalpark afsättas, från beteskreatur vore därför nödvändigt inhägnadetsamma. Då sammanlagda längden af gränserna för det af öfverjägmästaren till nationalpark föreslagna området uppginge till c:a 13,000 meter, blefve kostnaden för uppförande af den erforderliga hägnaden ganska stor, synnerligast som på långa sträckor tillgång till virke ej finnes, utan virke måste ditforslas.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jämtlands län har i frågan yttrat, att önskligt syntes, att i södra delarna af rikets fjälltrakter finnes ett område, som bevarades vid dess ursprungliga karaktär. Sonfjället torde äfven lämpa sig för detta ändamål. Utredningen härom vore emellertid alltför knapphändig, och den korta tid som varit tillmätt för utlåtandets afgifvande, hade icke medgifvit anstalter för beredande af fullständig kännedom om den ifrågakallade nationalparkens beskaffenhet och det omfång, den lämpligen borde erhålla. Den fjälltrakt, som med ett gemensamt namn kallades Sonfjället, innefattade fyra eller fem kalfjäll med mellanliggande dalar, några skogbeväxta. Särskildt för

iakttagelser rörande fjällgränsens nedgående eller med andra ord skogens undanträngande från fjällsidorna vore säkerligen af vikt, att hela denna fjälltrakt kunde afsättas till nationalpark, men då en betydlig del däraf torde tillhöra enskilde, torde alltför stora hinder möta. Alldeles nödvändigt, om nationalparken skulle blifva af något värde såsom studieområde, torde emellertid vara att därtill afsattes högsta kalfjället, efter uppgift benämndt Korpflygget, med närmast liggande fjälltoppar och ett så stort område däromkring, att ett skogsbälte af lämplig bredd inginge däruti på alla sidor eller, om hinder därför mötte, åtminstone på norra och västra sidorna, som vore de för kalla vindar mest utsatta, och borde härvid tillses, att så långt möjligt vore området erhöles naturliga gränser. I hvilken mån dessa önskemål öfver hufvud taget eller utan större kostnader skulle kunna uppnås, vore för närvarande outredt. På grund häraf föresloges, att, innan nådigt beslut i ärendet fattades, Eders Kungl. Maj:t täcktes låta dels verkställa undersökning om Sonfjällets lämplighet till nationalpark och den omfattning denna i sådant fall borde gifvas samt, därest område, som ej tillhörde kronan, skulle finnas erforderligt, huruvida och med hvilken kostnad detsamma skulle kunna förvärfvas, och dels låta uppmäta och kartlägga det område, som ansåges böra afsättas till nationalpark.

Kammarkollegium och domänstyrelsen hafva i sitt yttrande öfver de sakkunniges förslag i denna del förklarat sig därvid icke hafva funnit anledning till någon erinran.

5. *Ett mindre område å Hamra kronopark i Gäfleborgs län.*

Likasom det är af stort intresse att i afseende å fjällvegetationen kunna anställa jämförelser mellan områden i nordligare och sydligare delarne af Norrland, så synes man också, såsom de sakkunnige anført, böra sörja för, att ett urskogsområde i sydligare delarne af vårt egentliga skogsområde lämnas orubbadt för att erbjuda ett åskådningsmaterial, som lämpar sig för jämförelse med det till afsättning föreslagna urskogsområdet i norra Sverige.

I detta hänseende föreslog vetenskapsakademiens naturskyddskommitté särskildt ett område å Hamra kronopark, där skogen ännu kvarstår i orubbad ursprunglighet.

Domänstyrelsen hemställde om en närmare undersökning på stället angående platsens lämplighet och områdets begränsning.

De sakkunnige anförde beträffande denna fråga, att då skogen på ifrågavarande kronopark naturligen vore af värdefullaste beskaffenhet, afsättning af något större område icke torde kunna ifrågasättas. Detta torde ej heller vara nödigt. Ett område af högst 20 hektar syntes kunna vara för ändamålet tillräckligt. Denna nationalpark finge endast en naturvetenskaplig betydelse, ej någon egentligen estetisk uppgift. Den blefve endast ett slags forstligt experimentalfält och med afseende på den betydelse detta komme att få äfven för det praktiska skogsväsendet, torde dess afsättande icke kunna anses vara från ekonomisk synpunkt betänkligt. Vid områdets utstakande på marken borde naturligtvis den största hänsyn tagas till den praktiska skogsvårdens kraf.

På grund häraf föreslogo de sakkunnige, att till nationalpark måtte afsättas ett med urskog bevuxet område om högst 20 hektar å Hamra kronopark.

Öfverjägmästaren i Gäfle Dala distrikt Wilhelm Teden och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Gäfleborgs län likasom kammarkollegium och domänstyrelsen hafva förklarat sig icke hafva något att erinra mot de sakkunniges förslag.

6. *Holmen Ängsön*, hörande till indragna kronofogdebostället
Väringsö i Länna socken af Stockholms län.

Denna holmes afsättande till nationalpark förelogs i skrifvelse till vetenskapakademiens naturskyddskommitté af domänintendenten Oscar Tamm, som därom yttrade:

»Ängsön omfattar enligt år 1899 af förste landtmätaren Thure Essén upprättad karta en areal af 72,65 hektar, hvaraf 2,46,50 hektar åker och tomt, 11,56,50 har äng och odlingsmark samt 58,62 har afrösningsjord. Afrösmingsjorden är beväxt med en rik och kraftig trädvegetation, bestående ej blott af barrskog utan äfven i stor mängd af vackra och kraftiga löfträd af mångahanda slag, hvarmed, som naturligt är, följer en rik undervegetation af örter. På öns sydligaste del ligger ett litet torp, som är utarrenderadt för domänstyrelsens skogsafdelnings räkning. Genom sin rika och ofördärfvade natur är denna ö en pärla i Stockholms numera ganska skogfattiga skärgård, och den förtjänar att skyddas så att densamma allt fortfarande må få behålla sin naturliga prägel.»

Uti af domänstyrelsen infordradt yttrande uppgaf revirförvaltaren jägmästaren Bremberg att holmens areal enligt 1892—93 upprättad skogsbushållningsplan utgjordt 74,37 har, hvaraf 55,51 har produktiv mark samt att området med därå växande träd torde kunna värderas till 20,000 kronor.

Domänstyrelsen yttrade i sitt första utlåtande i naturskyddsfrågan, att vid ifrågavarande boställes utarrendering Ängsön blifvit undantagen, samt att styrelsen vidtagit åtgärd för skyddande af öns skogsbestånd; och förklarade styrelsen, att nämnda ö torde kunna utan föregående undersökning på stället för naturens skyddande afsättas.

De sakkunnige anmärkte i sitt betänkande, att de upplysningar, som sålunda framkommit beträffande ifrågavarande holme, syntes gifva vid handen, att dess afsättande till nationalpark både vore önskligt och lämpligt. Särskildt med hänsyn till de omtyckta och för trakten så typiska sommarseglingarna i Stockholms skärgård, kunde det icke vara ur vägen, att ett litet stycke orubbad skärgårdsnatur för framtiden bibehölles såsom ett intressant och lärorikt samt naturkänslan tilltalande minne från gångna tider.

I anledning af de sakkunniges förslag har öfverjägmästaren i östra distriktet Fr. Baer anfört följande:

Enligt år 1901 fastställd skogshushållningsplan för indragna kronofogdebostället Väringsö innehöll därunder lydande ön Ängsön 79,10 har, hvaraf inägor 5,78 har, duglig skogsmark 58,43 har och impediment 14,89 har. Vid utarrendering af kronodomänen Väringsö från den 14 mars 1903 undantogs bland annat ön Ängsön med därtill hörande fiskevatten för att ställas under skogsstatens omedelbara förvaltning. Inägojorden på ön utgjordes af torpet Ängsö innehållande enligt uppgift 2,46 har åker och tomt samt 3,32 har äng och gärdesbackar. Torpet vore utarrenderadt till C. E. Carlsson från den 14 mars 1903 tills vidare mot en årlig afgift af 150 kronor. Med arrendet följde fisket kring ön samt rätt till bete för vinterfödda djur och husbehovsvirke. Sedan f. d. justitierådet Ivar Afzelius hos domänstyrelsen gjort framställning om öns bevarande som naturminnesmärke, hade domänstyrelsen den 12 januari 1905 bestämt, att tills vidare ingen annan afverkning skulle företagas på Ängsön än för husbehovsvirke åt där bosatte torparen, därvid dock städse borde iakttagas, att öns bevarande som naturminnesmärke i möjligaste mån tillgodosåges. Om ön i sin helhet sattes till nationalpark, så torde dock vara lämpligt att bibehålla torpet, då torparen kunde bevaka parken. Skulle åter anses lämpligt, att torpet undantoges från nationalparken, så ginge detta också för sig, då torparen äfven i detta fall kunde åläggas bevaka parken. Han borde dock i så fall erhålla rätt till bete och husbehovsvirke å någon mindre del af ön. Torpets gränser borde i så fall regleras så att de blefve raka och tydligt bestämda, och kunde därvid från

torpet afskäras all mark, som från naturskyddssynpunkt ansåges böra tillhöra nationalparken.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län har tillstyrkt de sakkunniges förslag, och kammarkollegium samt domänstyrelsen hafva däremot icke funnit något att erinra.

Område i Kilsbergens sluttning å Garphytte kronopark i Örebro län.

T. f. domänintendenten Fr. Bäckström, anförde i skrifvels till vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, jämte det han framhöll, hurusom öfverallt i Örebro län kulturen ginge fram med allt för stor hänsynslöshet gent emot naturen, bl. a. följande:

»Angeläget är ock, att ett område å länets kalkformation i s. k. Kilsbergens sluttning bevaras vid den herrliga träd-, busk- och örtvegetation, som där af naturen förekommer innan odling, röjning för beten, ligkiltighet och plundring beröfvat det dess egendomliga fägring och rikedom. Alltmera försvinna i dessa trakter de leende ängs- och betesmarker, där ask, alm, ek, oxel, rönn, apel, fågelbär, björk och al växa som öfverbestånd, med underväxt af våra vackraste buskarter, vinbär, benved, try, hagtorn, nypon, berberis, snöbollar, hassel m. fl. under det att marken är klädd om våren i den ljufvaste skrud af blåsippor och vårlök, prunkande i öga och sinne smekande nationalfärger, och senare på året allehanda kalkformationens flora tillhörande praktfullt färgade aklejer, ståtliga klockor, papilionaceer, orchideer m. fl. All denna fagra rikedom skulle kunna på ett tiotal tunnland framgent bevaras, om de skyddades för planlös huggning, betning och odlares välmenta röjning för betets förbättrande. — — — — En sådan nationalpark skulle kunna beredas på ägor till det af staten inköpta komplexet Garphyttan, om än naturen behöfver någon hjälp genom plantering.»

Jämväl öfverjägmästaren i Bergslagsdistriktet Uno Vallmo berörde i skrifvelse till nämnda kommitté ifrågavarande plats och anförde bl. a.:

»Å sluttningen till de ett par mil väster om staden Örebro belägna s. k. Kilsbergens förefinnes en rik vegetation med egenartad flora, och torde därstädes vara på sin plats att få en skyddad nationalpark till stånd, hvilket i så fall möjligen kunde ske därigenom att cirka 10—20 hektar för sådant ändamål afsattes å den på bergssluttningarne i fråga befintliga Garphytte kronopark.»

Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté upptog området bland dem, hvilkas afsättande till nationalparker borde ifrågakomma. Domänstyrelsen hemställde, att området måtte göras till föremål för närmare undersökning på stället för utrönande af dess lämplighet för ändamålet och dess eventuella begränsning.

De sakkunnige föreslogo i anledning af hvad sålunda förekommit, att såsom nationalpark måtte afsättas ett område på Garphytte kronopark å Kilsbergens sluttning af högst 20 hektar.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Örebro län har i sitt yttrande öfver de sakkunniges förslag anført följande. Det föreslagna området torde vara ur många hänseenden synnerligen lämpligt att afsättas till nationalpark. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande funne dock, att storleken af det föreslagna området, 10 å 20 hektar, vore alltför obetydlig för att det stora syfte, som afsåges med anläggningar af nationalparker, skulle kunna vinnas. Vål kunde å ett dylikt mindre område en där befintlig flora skyddas och äfven utveckla sig och bevaras till sin naturliga beskaffenhet, men något särskildt djurlif kunde ej tänkas få sin tillvaro inom så trånga gränser. Då emellertid ifrågavarande område blifvit upptaget bland dem, hvilkas afsättande till nationalparker borde ifrågakomma, samt en park å Kilsbergens södra sluttning utan tvifvel skulle blifva synnerligen lämplig, ville Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i underdånighet hemställa, att undersökning gjordes, huruvida ej området kunde utvidgas så, att en verklig nationalpark kunde uppkomma till gagn för det allmänna och till trefnad för länets invånare. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ville äfven erinra, att det område, som i betänkandet åsyftades, låge på de forna strandterrasser, som finnes å Kilsbergens sluttning mot söder och icke på den siluriska formationens kalkstensgrund. Jorden där vore emellertid kraftig till följd af kalk från urbergets kalklager och som trakten vore skyddad mot nordavinden blefve växtlighetsförhållandena helt annorlunda rika än på andra ställen af Kilsbergen. Ifrågasättas kunde därför, huruvida det ej äfven ur denna synpunkt vore lämpligt, att berörda område utsträcktes jämväl till bredvidliggande trakter, där ej samma ovanligt gynnsamma naturförhållanden vore rådande. Man skulle därigenom få en klarare bild af växt- och det lägre djurlifvets förändringar till följd af markens olika beskaffenhet i den blifvande nationalparken.

Kammarkollegium och domänstyrelsen hafva i anledning af hvad som sålunda yttrats af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande anmärkt, att det torde vara lämpligt att Eders Kungl. Maj:ts rätt att bestämma de närmare gränserna för den sålunda ifrågasatta parken icke måtte inskränkas till den af de sakkunnige föreslagna arealen utan finge utsträckas på sätt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande antydt.

9. Del af Gottska Sandön.

Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté ansåg denna ös af-sättande till nationalpark särdeles brädiskande och maktpåliggande samt anförde till stöd härför:

»Den föreslogs härtill redan för flere år sedan af nuvarande docenten i geologi vid Uppsala universitet J. G. Andersson, och förslaget har sedermera vid upprepade tillfällen upptagits af doc. R. Sernander. Det gäller här att skydda såväl skogen som flygsandsfält och flyttblock o. s. v. Af docenten Sernanders utlåtande må följande citeras: »Ungefär en tredjedel af denna märklige ös skogar befinner sig ännu på urskogsstadiet. Lotsverket säljer då och då taltimmer därifrån. På grund af Sandöns afskilda läge och den totala bristen på hamnplatser ställer sig priset mycket lågt, år 1894 enligt uppgift 50 öre pr träd. Ett totalt afverkningsförbud för all framtid medför således en högst obetydligt minskad inkomst. Härigenom och med tillägg af några mer obetydliga anordningar vore steget taget fullt ut för att af Gottska Sandön få en verklig *nationalpark*. Lotsstyrelsen har nämligen redan förut vidtagit flere åtgärder till naturskydd. Inne i skogen får t. ex. ej en tändsticka tändas, rökning är absolut förbjuden etc. Främlingar få endast efter anmälan landstiga. Betning tillåtes endast på ett litet område intill norra fyrområdet o. s. v. Värdet af denna nationalpark vore för den svenska naturforskningen mycket stort. Den nyssnämnda urskogen är *den enda barrurskog* vi äga i hela södra och mellersta Sverige. För uppfattningen af vår växtvärlds utvecklingshistoria är det af vikt att få några synnerligen märklige Sandö-växter bevarade, hvilka lätt genom afverkning eller hänsynslöshet kunde utrotas. — Flygsandsfenomenen äro de mest storartade i hela vårt land.»

Kommitterade hafva från första början hyst den åsikten, att Gottska Sandön ovillkorligen borde afsättas till nationalpark, och då till deras kännedom kommit, att lotsverket lär vara betänkt på att företaga en större afverkning af öns skogar i samband med anskaffande af medel till flygsandens bekämpande, hafva kommitterade velat fästa akademien synnerliga uppmärksamhet på den öfverhängande fara, som sålunda hotar. Kommitterade tillåta sig därför vördsamt hemställa, att akademien ville hos Kungl. Maj:t i underdånighet anhålla, att lotsverket snarast möjligt måtte förständigas att för all framtid upphöra med skogsafverkning till afsalu på Gottska Sandön, hvilken på samma gång borde förklaras som nationalpark, där ingen annan afverkning finge företagas än som för fyrpersonalens eget behof vore oundgängligen nödigt.»

I anledning häraf hemställde Vetenskapsakademien, att lotsverket ej hädanefter måtte få bedrifva skogsafverkning utöfver hvad som erfordrades för fyrpersonalens behof samt att ön i öfrigt måtte fridlysas och förklaras för nationalpark.

I sitt den 20 november 1905 i ämnet afgifna underdåniga utlåtande yttrade domänstyrelsen:

»I Vetenskapsakademiens ofvannämnda förslag angående Gottska Sandön förut-sattes, att ön fortfarande skulle komma att disponeras af lotsverket. Sedan lotsverket

emellertid den 20 sistlidne juni gjort underdånig framställning om denna ös ställande under domänstyrelsen, kan styrelsen, som af tillgänglig litteratur och inför styrelsen förvisade fotografier visserligen funnit ön vara att hänföra till sådana säregna geologiska bildningar, där enligt Riksdagens förevarande skrifvelse af den 13 maj 1904 naturen borde få lefva sitt eget ursprungliga lif, likväl ej underlåta att uttala betänkligheter mot Vetenskapsakademiens angifna förslag, att Gottska Sandön i dess helhet skulle förklaras för naturpark. Styrelsen får härvid erinra om den fara flygsanden å ön utgör för såväl därvarande skog som för öns fyrplatser, hvilken fara ifråga om norra fyrinrättningen endast med svårighet kunnat hittills afvärjas genom dyrbara åtgärder för sandens dämpande. Enär åtgärder, hindrande naturens fria utveckling i regeln icke böra vidtagas inom naturparker, torde förslaget angående Gottska Sandöns afsättande till naturpark innebära, att åtgärder för flygsandens bindande icke vidare finge därstädes utföras. Det ofvan angifna förslaget angående afsättande af ön i dess helhet till naturpark måste domänstyrelsen därför afstyrka. Då det likväl torde äga vetenskapligt intresse, att någon flygsandstrakt finge förblifva obunden för iakttagande af sandens ohämmade strid mot vegetation och kultur, torde efter undersökning på stället någon del af ön kunna upplåtas till naturpark. Visserligen äger staten äfven annorstädes flygsandsfält, som för en sådan upplåtelse kunde ifrågasättas i stället för den svårtillgängliga Gottska Sandön. Men med hänsyn därtill dels att åtgärder för sandflyktens dämpande endast i fråga om mindre delar af ön hittills vidtagits och ej heller för framtiden torde i fråga om obebodda delar af ön nödvändigt behöfva vidtagas, dels ock att, enligt hvad till styrelsens kännedom kommit, sandflykten å ifrågavarande ö är synnerligen typiskt utpräglad och sanden därjämte fortfarande synes ökas genom tillförsel från hafsbotten, torde Gottska Sandön bättre än öfriga staten tillhörande flygsandsfält i riket vara ägnad för studier och iakttagelser af den art, som här afses. Därest på grund häraf någon del af Gottska Sandön skulle komma att afsättas till naturskyddsområde, torde detta dock böra ske under förbehåll att, i händelse den obundna sanden inom området skulle vare sig hota att omintetgöra på andra ställen af ön vidtagna åtgärder till sandflyktens dämpande eller gifva anledning till skogsmarkens öfversandande utom skyddsområdet arbetet för sandens bindande må företagas äfven inom naturskyddsområdet.»

På grund af hvad domänstyrelsen sålunda anført ansågo de sakkunnige, att det borde vara lämpligast att afstå från hela öns afsättande samt att inskränka nationalparken endast till de delar af ön, som vid framdeles skeende undersökning visade sig utan olägenhet kunna för detta ändamål lämnas orubbade.

I öfverensstämmelse härmed hemställde de sakkunnige, att Eders Kungl. Maj:t måtte tillerkännas rätt att bestämma gränserna för de delar af ön, som borde till nationalpark afsättas.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Gotlands län har i sitt yttrande öfver de sakkunniges förslag instämt i hvad domänstyrelsen i sitt nyssnämnda utlåtande yttrat.

Kammarkollegium och domänstyrelsen hafva vid de sakkunniges förslag icke funnit något att erinra.

Af den utredning, som sålunda förebragts, synes mig framgå såväl, att de ifrågasatta områdena samtliga äro från vetenskapliga synpunkter af den beskaffenhet, att de förtjäna bevaras i orubbadt skick, som ock att de i allmänhet inom de särskilda orterna äro föremål för ett sådant intresse, att deras afsättande såsom nationalparker äfven från denna synpunkt synes önskligt. Det synes därjämte vara klart, att dessa områdens afsättande till nationalparker icke för kronan skulle innebära någon nämnvärd ekonomisk uppoffring.

Beträffande vissa af de föreslagna parkerna synes det visserligen fortfarande något tvifvelaktigt, huru omfattande de lämpligast böra blifva, men då en förberedande undersökning på platsen skulle ställa sig ganska kostsam och det säkerligen icke i ekonomiskt afseende för kronan har någon nämnvärd betydelse, om det ena eller andra alternativet väljes, torde Riksdagen kunna förväntas medgifva, att Eders Kungl. Maj:t må i behöfliga fall bestämma de närmare gränserna för ifrågavarande nationalparker.

På grund af hvad jag sålunda anfört får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte i nådig proposition föreslå Riksdagen

dels medgifva:

att ifråga om å kronans mark befintligt område eller naturföremål, som är af särskildt intresse för kännedomen om landets natur eller på grund af märklig naturbeskaffenhet eljest synes böra för framtiden skyddas, Kungl. Maj:t må äga att, för så vidt kronans rätt angår, lämna tillstånd till detsammas fridlysning enligt hvad om fridlysning af naturminnesmärken kan varda stadgadt; dock att värdefullare område eller föremål härigenom icke må från tillgodogörande för kronans räkning afstängas; samt

att, utan hinder af hvad i allmänhet finnes stadgadt rörande förvaltningen af kronan tillhörig mark, de myndigheter, som därmed äga befattning, må, när sådant utan afsevärd uppoffring eller olägenhet för kronan finnes kunna äga rum, tillåta, att område eller föremål, som är att anse såsom naturminnesmärke, tillsvidare lämnas orubbadt eller genom lämpligt förbehåll vid arrendeupplåtelse undandrages arrendatorns förfogande;

dels ock, under förutsättning att det i nådig proposition af denna dag Riksdagen förelagda förslaget till lag om nationalparker varder af Riksdagen i hufvudsak antaget, besluta:

att från nu gällande förvaltningsregler må undantagas och såsom nationalparker afsättas följande områden, med rätt för Kungl. Maj:t att i behöfliga fall bestämma de närmare gränserna, nämligen:

1. ett område af omkring femton kvadratmil å oafvittrad mark, innefattande Stora Sjöfallet;

2. ett område af omkring nitton kvadratmil å oafvittrad mark, innefattande Sarjekfjällen;

3. ett område af Abiskodalens nedre del utgörande omkring 5,000 hektar;

4. ett med urskog bevuxet område af lämplig omfattning inom Suorsa eller Rissa kronoparker i Tarendö revir;

5. ett omkring 200 hektar stort område med löfängsnatur å statens mark söder om fjället Peljekaisse i Arjepluogs revir;

6. den staten tillhöriga delen af Sonfjället i Härjeådalens revir eller lämplig del däraf;

7. ett med urskog bevuxet område om högst 20 hektar å Hamra kronopark i Västra Hälsinglands revir;

8. den till indragna kronofogdebostället Väringsö i Länna socken af Stockholms län hörande holmen Ångsön;

9. ett område af lämplig omfattning å Kilsbergens sluttnings på Garphytte kronopark i Askersunds revir; och

10. lämpliga delar af Gottska Sandön,

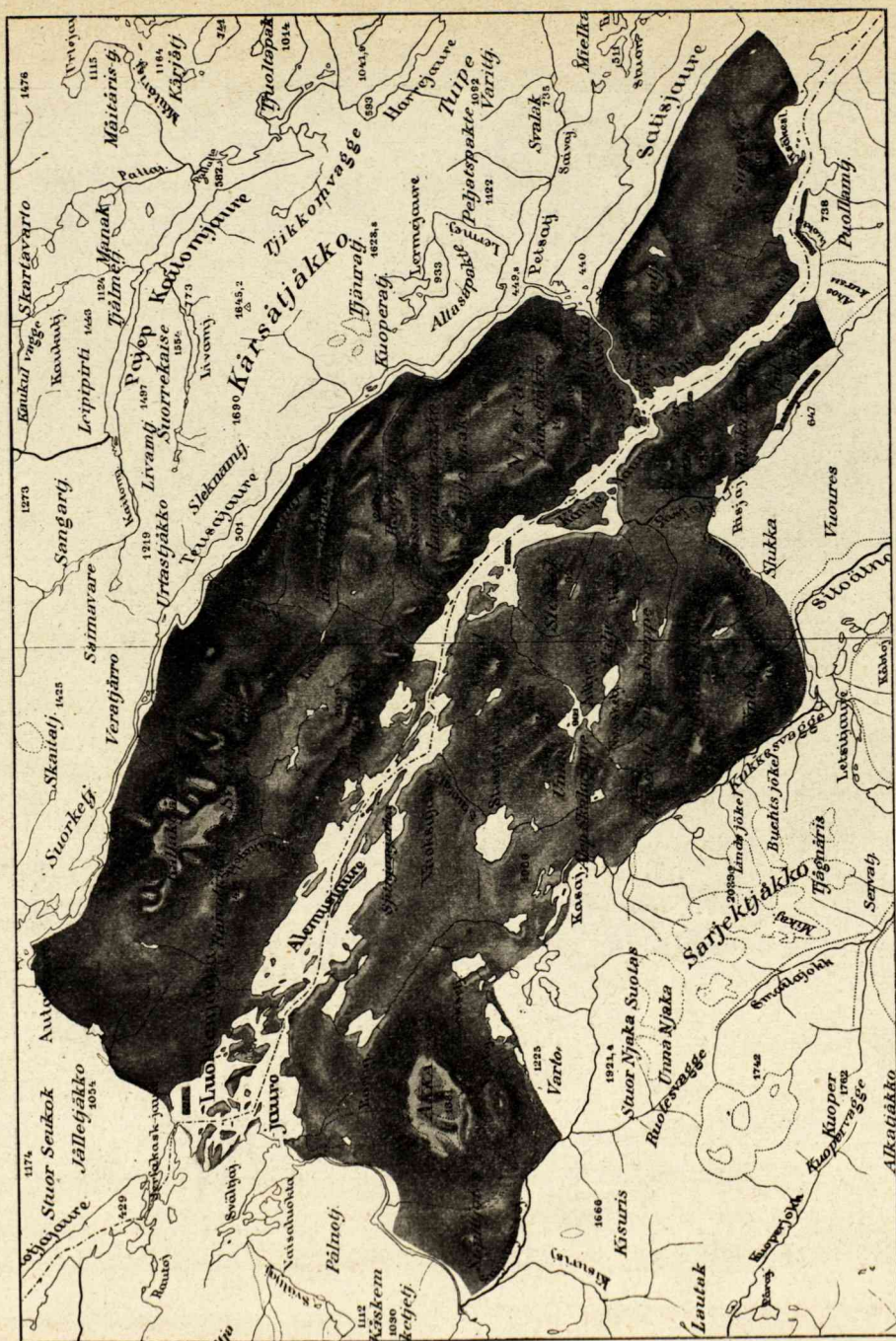
att ifrågavarande områden icke vidare skola för kronans räkning tillgodogöras utan förvaltas i syfte, att desamma såsom profstycken på ursprunglig eller märklig natur måtte åt framtiden bevaras i hufvudsak orubbade; samt

att Kungl. Maj:t må äga att ifråga om dessa nationalparker förvaltning meddela de närmare bestämmelser, som kunna finnas erforderliga.

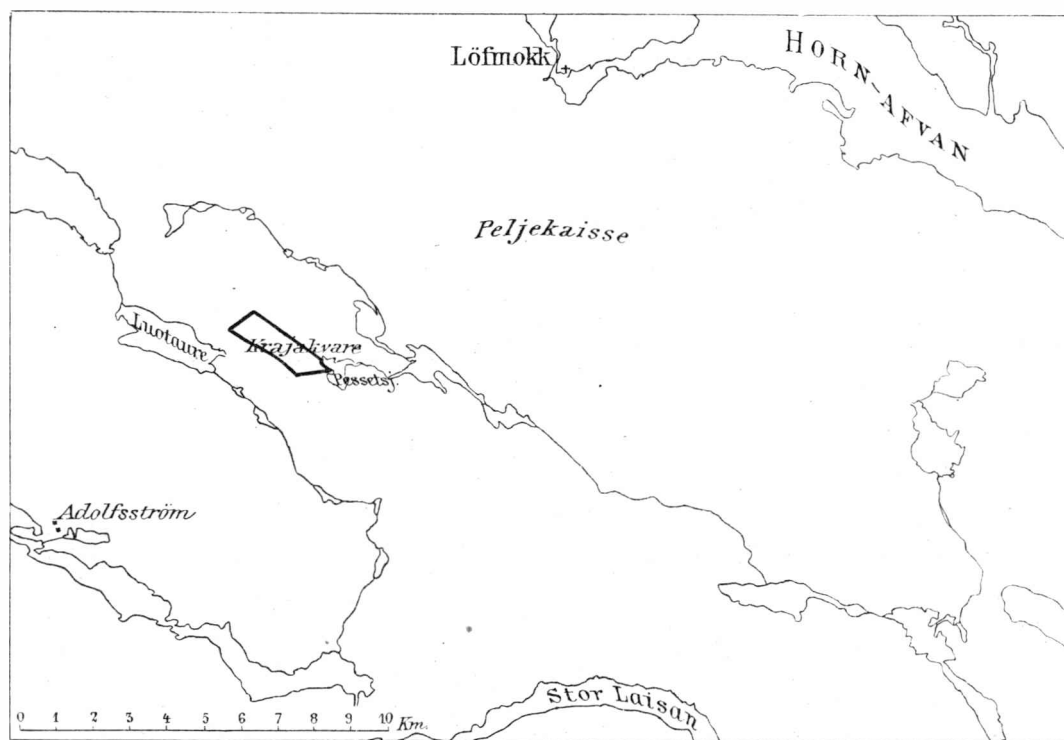
Hvad föredragande departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets öfriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen bifalla, samt förordnade, att proposition i ämnet skulle till Riksdagen aflämnas af den lydelse bil. . . . till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

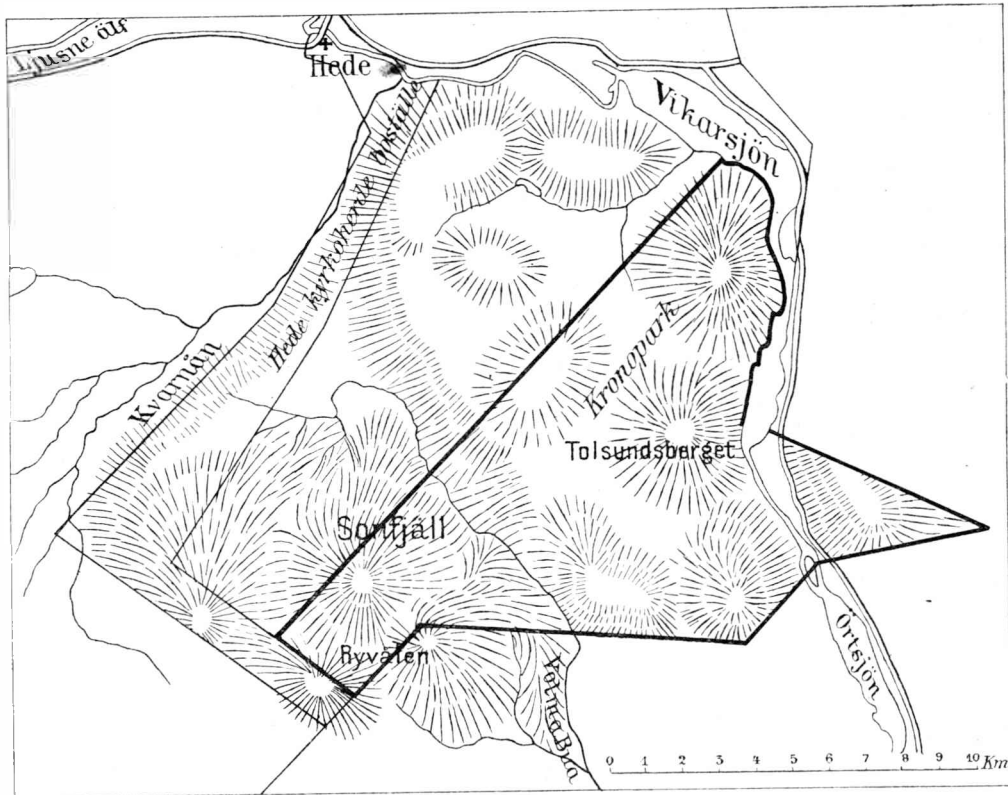
Axel Mörner.

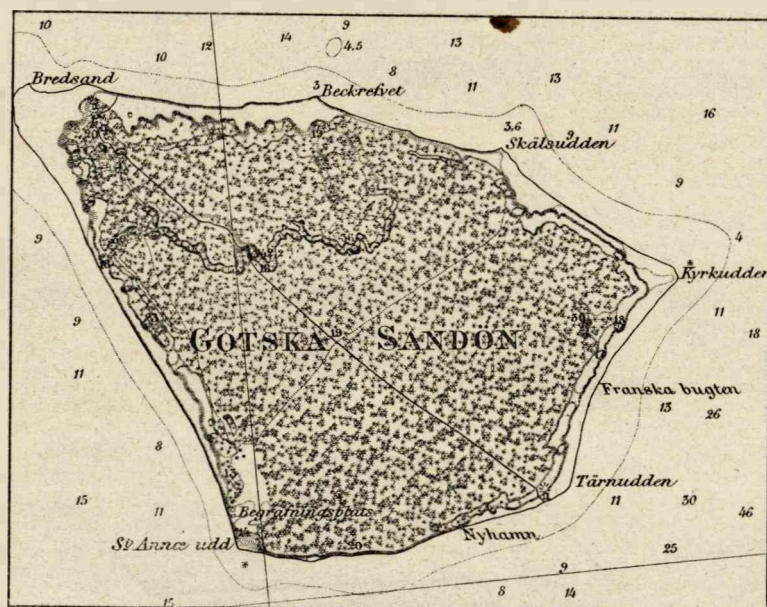
G. Holmerz' förslag till nationalpark vid Stora Sjöfallet.

Den föreslagna nationalparken vid Peljekaisse.

Kronans område af Sonfjället.

Gotska Sandön.